

Мудрість у вимірі головних християнських чеснот: віри, надії та любові

*(виступ 8 грудня 2020 року на першому семінарі ДЕСС з серії
«Джерела мудрості та єдності в розмаїтті»)*

Шановні друзі,

Я довго роздумував, як підійти до цієї теми з позиції Української Православної Церкви в нинішній церковно-політичній і громадській ситуації України. Замість того щоб шукати цитати з святих отців сивої давнини, я вирішив опертися на конкретні висловлювання предстоятеля нашої Церкви Блаженнішого митрополита Онуфрія. Це допоможе підтвердити тезу про загальну духовну спрямованість його висловлювань та проповідей. Разом з тим це допоможе спростувати тезу про політичну заангажованість його проповідей.

Я підібрав цитати з текстів, що розміщені на ФБ сторінці «Українська Православна Церква» та в передачі «Слово Предстоятеля», що і понині ведеться на телеканалі «Інтер». Це означає, що підібрані цитати – цілком доступні висловлювання, розраховані на широку аудиторію. Вони не мають визначного теоретично-філософського виміру, а спрямовані скоріше до серця пересічної віруючої людини.

Перед тим, як наводити цитати про винесені до сьогоднішньої теми чесноти, я хотів би навести слова митрополита Онуфрія **щодо молитви**. Ці цитати є тим більш доречними, коли думаєш про відповідь Богу на наші молитви, про результат нашого молитовного звернення до Бога. Адже в ситуації пандемії, яка охопила весь світ та продовжує ширитися, виникає просте питання: «А чи чує Бог наші молитви, звернені до Нього?» і «Чому Він не поспішає виконувати наші прохання?»

Отже, перша цитата з митрополита Онуфрія така: «Ми думаємо, що сильною молитвою є та молитва, в якій ще не встиг сказати “амінь”, а Бог вже виконав. Насправді, сильною молитвою є не та молитва, яку Бог одразу виконує, а та молитва, яка є довгочасною, звершується з великим терпінням, з вірою та смиренням»

(5.12.2020). Діалогічність цього висловлювання можна побачити через займенник «ми» – насправді він описує тут типову побутову релігійність.

Ця ж думка в більш короткій формі була сформульована в іншій цитаті нашого предстоятеля: «Довга, терпелива і смиренна молитва приносить найбільші плоди» (4.12.2020). Терпіння та смирення, що згадуються в обох висловлюваннях, відносять нас перш за все до гімну любові, записаного у апостола Павла: «Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздирить, любов не величається, не надимається»... (1. Кор. 13:4). Трохи далі апостол Павло стверджує: «Любов ... усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить» (1. Кор. 13:7).

В українському перекладі Івана Огієнка тут стоїть «сподівання», яке в синодальному перекладі російською передається як «надія». Думка про зв'язок чеснот любові, віри та надії у апостола Павла завершується славнозвісними словами: «А тепер залишаються віра, надія, любов, оці три. А найбільша між ними любов!» (1. Кор. 13:13).

Саме висловлювання про любов переважають у виступах митрополита Онуфрія. Я б тут почав з такої цитати: «Божі заповіді різні, але **всі вони є заповідями любові**. Молитва є любов до Бога, яка розмовляє з Богом. Піст – це любов, яка нормалізує людське життя – і фізичне, і духовне. Добрі справи – це любов, яка приносить себе в жертву ближньому ... Покаяння – це любов, яка піднімає людину з духовного болота і вводить в область святості і чистоти. Інші чесноти: смирення, терпіння, повага – це також є форми Божественної любові» (31.10.2020).

Очевидно, що при такому підході любов – це не абстрактне почуття, а принцип дії: любов як розмова, як жертва, як піднесення людини. Таке дієве розуміння любові стверджується і в інших словах нашого предстоятеля: «Любов до Бога спонукає людину робити добро, не чекаючи нічого навзаєм» (12.09.2020). Тут ми вже можемо бачити поєднання любові до Бога та до ближнього, їхню нероздільність.

Наведені цитати описують те, що треба робити людині. Але ж відповідно до християнського віровчення, людина, як істота, створена за образом та подобою Божою, покликана відображати в своєму житті образ Бога. І тому цілком доречною є цитата не тільки про нашу любов до Бога, але й про любов Бога до нас: ««Бог є Любов, і любов має красиву властивість – не замикається у собі, вона хоче, щоб інші творіння були її причасниками».

Я не певний, що митрополит Онуфрій знається на сучасній екзистенційній філософії. Але думка про любов як вихід із самозамикання притаманна відомим мислителям ХХ століття Мартіну Буберу та Еммануелю Левінасу. Вона наголошується і видатними представниками сучасної грецької богословської думки.

Але важливим є не «вихід із себе» сам по собі. Не менш важливою є мотивація, заради чого це робиться. Жертовна любов не просто утверджує стосунки двох або групи людей. На думку митрополита Онуфрія, на ній ґрунтується існування світу, адже «Поки у світі є люди, які спроможні приносити себе в жертву іншим, прощати іншим, робити добро, не чекаючи відповіді, тобто проявляти Божественну **любов**, допоки й існує світ» (12.10.2019).

В своїх проповідях митрополит Онуфрій досить часто повертається до цієї теми. В інших його проповідях я зустрічав схожі думки щодо любові до ближнього. Зокрема, це такі слова: «Той, хто любить ближнього, уподібнюється Богу» (18.11.2020). Блаженніший владика закликає до любові, але разом з тим знає, що це не така вже й легка та буденна справа. Тому він каже, що «Найбільше диво на землі – це любов до ближнього» (3.12.2020).

Цікаво відзначити, що з проаналізованого мною матеріалу владика Онуфрій саме любові віддає найбільшу перевагу. **Надія** або ж сподівання пов'язані в нього з терпінням та витривалістю. Одна з типових його цитат пов'язує надію з вірою та любов'ю: «Від правильної віри народжується правильна надія – надія не на людину, не на багатство земне, а надія на Бога. Від правильної віри народжується і правильна любов, яка не є комерцією, а яка є любов'ю жертовною» (17.08.2019).

Остання чеснота, про яку тут хотілося б згадати, – це **віра**. Блаженніший владика каже: «Віра вдосконалюється не від бачення дива, віра вдосконалюється через особистий подвиг людини, через особисте життя за заповідями Божими. Тоді людина починає на власному досвіді пізнавати Бога – так очевидно бачити Бога, як ми бачимо свого товариша».

Таке розуміння віри корелюється зі словами з послання до Євреїв про віру як «впевненість у невидимому» (Євр. 11:1). Здавалося б, тут є складова непевності – адже віра стосується невидимого світу. Але з перспективи митрополита Онуфрія, який засвідчує цілком християнське її розуміння, віра має своє переконання і утверджується в досвіді.

Така твердість у вірі підкреслюється і в ряді інших висловлювань предстоятеля УПЦ. Зокрема, він відкидає чудесне розуміння віри: «Той, хто вірить Богу, не чекає

знамень і чудес». Скоріше навпаки: щодо питань віри владика Онуфрій говорить про правильність та принциповість. Зокрема, в роздумах про значення Вселенських соборів в утвердженні Христової Церкви він зауважує: «Віра дає людині правильний життєвий орієнтир». Для нього віра – це не питання особистого переконання, яке може відрізнятись від однієї людини до іншої. Вона має тяглість крізь віки аж до християн перших століть: «Наша віра – це віра, якою жили пустельники, монахи, що затворялися в печерах та в монастирях, а також благочестиві люди – мученики, які на своєму особистому досвіді довели, що віра, яку ми сьогодні сповідуємо, є єдина правильна віра, яка відкриває для людини можливість увійти в Царство небесне».

В іншому місці владика Онуфрій стверджує: «Бог хоче, щоб ми були принциповими в своїй вірі та зберігали чистоту віри. Цю віру Господь передав через своїх апостолів, через святих отців та подвижників».

Таким чином, з даного опису різних цитат про найважливіші християнські чесноти можна побачити, що найбільшу увагу митрополита Онуфрія привертає любов – як Бога до нас, людей, так і наша любов до Бога. Віра ж, на відміну від розповсюдженого стереотипу, виступає як тверда переконаність і зв'язок з попередніми поколіннями християнських аскетів та стовпів свідчення про Христа.